

ВІДГУК

**рецензентки – докторки юридичних наук, професорки,
професорки кафедри адміністративного та інформаційного права
Національного університету «Львівська політехніка»
Ірини Юрїївни Хомишин
на дисертацію Назара Ігоровича Гука
на тему: «Демократизація судової системи України в умовах
європейської інтеграції», що
подана на здобуття наукового ступеня доктора філософії з галузі знань
08 Право за спеціальністю 081 Право**

Вивчення рукопису дисертації Назара Ігоровича Гука та ознайомлення з науковими публікаціями здобувача дає підстави для попереднього висновку, що дисертант виконав роботу на належному науково-методологічному рівні й досягнув поставлених дослідницьких цілей. Цей висновок підтверджується додержанням низки основних критеріїв, які ставляться до такого виду наукових робіт.

Актуальність дисертаційного дослідження. Велика відповідальність за побудову демократичної держави із високим рівнем захисту прав та свобод людини і громадянина, її успішний розвиток як європейської країни, покладається на судову систему України. Тому, у межах євроінтеграційних прагнень нашої держави першочерговими завданнями є забезпечення оптимального процесу приведення національного законодавства у відповідність із міжнародно-правовими стандартами, підвищення ефективності діяльності судової влади, гарантування прозорості та доступності правосуддя.

Етап реформування національної судової системи, що розпочався в Україні у 2010 р., став надзвичайно важливим і прогресивним кроком у реалізації судово-правової реформи, яка і дотепер не принесла очікуваних результатів. Тому, запит суспільства на реалізацію нової якісної судової реформи залишається, що відкриває шляхи до модернізації та демократизації судової системи в Україні. Проведення відповідної реформи потребує належного наукового обґрунтування з урахуванням міжнародної та вітчизняної правової доктрини, розгляду позитивної практики зарубіжних

країн, і звісно гармонізації судової системи України до європейських стандартів.

Інтерес до феномену демократизації судової системи в Україні нині також поглиблюється глобалізаційними процесами, соціокультурними трансформаціями, воєнними діями, що неминуче вимагає якісних змін у судовій системі. Актуальними сучасними викликами судової системи є кардинальні зміни в українському суспільстві, осмислення та управління якими потребує принципово нових інструментів організації судоустрою і здійснення правосуддя на основі реального втілення верховенства права, справедливості, рівності та гуманізму, забезпечення рівного доступу громадян до процедур судового захисту, чесності у відправленні правосуддя, самостійності й компетентності суддів, прозорості й відкритості діяльності судових органів. Усе це вагомо обумовлює актуальність обраної теми дисертації Назара Ігоровича Гука. Своєчасності роботі додає і те, що, попри очевидну наукову та практичну значущість обраної для вивчення проблематики правовій науці відсутні її комплексні дослідження.

Відповідність дисертаційної роботи сучасним вимогам науки і практики. Дисертація виконана відповідно до положень «Стратегії розвитку системи правосуддя та конституційного судочинства на 2021 – 2023 рр.», затвердженої Указом Президента України від 11. 06. 2021 р. № 231/2021; «Програми інтеграції України до Європейського Союзу» схваленої Указом Президента від 14. 09. 2000 р. № 1072/2000; «Стратегії людського розвитку», затвердженою Указом Президента України від 14 травня 2021 р.; стратегічних цілей, визначених Розпорядженням Кабінету Міністрів України від 9 грудня 2022 р. № 1155-р «Про схвалення Стратегії комунікації з питань європейської інтеграції України на період до 2026 р.»; Стратегії розвитку Національної академії правових наук України на 2021 – 2025 рр., затвердженої постановою загальних зборів Національної академії правових наук України від 26 березня 2021 р. № 12–21, спрямована на реалізацію Стратегії сталого розвитку «Україна–2020», затверджених Указом

Президента України від 12 січня 2015 р. № 5/2015; тематичним напрямом, визначених постановою Кабінету Міністрів України № 942-2011-п «Про затвердження переліку пріоритетних тематичних напрямів наукових досліджень і науково-технічних розробок на період до 2021 р.».

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації, обумовлюється передусім тим, що завдання дослідження та методологія виконаної роботи, а також її науковий інструментарій цілком відповідають вимогам, що ставляться до такого рівня кваліфікаційних наукових робіт. Об'єкт і предмет дослідження визначені коректно та співвідносяться між собою як ціле й частина. Основні положення і структурні елементи дисертації взаємоузгоджені та відтворюють єдину логічну концепцію. Структура роботи теоретично обґрунтована та відповідає сформульованій меті та поставленим завданням дослідження. Належному обґрунтуванню авторських висновків сприяло використання широкого спектру джерельної бази (317 найменувань), у яких відображено різні аспекти проблематики.

Дослідження має міждисциплінарний характер, оскільки виконане на межі теорії та філософії права, конституційного права та інших галузей права, тому деякі моменти дослідження потребують додаткового пояснення під час захисту роботи, однак таке явище є характерним більшості сучасних дисертаційних робіт, що виконуються у межах 081 Право.

Дисертаційна робота засвідчує вільне володіння автором матеріалом за темою дослідження та кваліфіковане й диференційоване використання джерел. Автор звертається до авторитетних позицій, ідей та положень українських науковців, використано понад 200 сучасних монографічних досліджень, статейних викладів, довідкових матеріалів, які присвячені різним аспектам судової системи. Особливу увагу приділено аналізу зарубіжних джерел з означеної проблематики, які автор науково коректно інтерпретує, подає власні обґрунтовані позиції.

Аналіз тексту дисертації свідчить про відсутність порушення автором

норм академічної доброчесності. У роботі наявні коректні посилання на джерела інформації при використанні ідей, розробок, тверджень, відомостей, дотримано вимоги законодавства про авторське право, надано достовірну інформацію про результати наукової діяльності дисертанта.

Методологія демократизації судової системи України сформована на основі сучасної правової матерії та ефективних практик її запровадження у контексті європейської інтеграції. Основними принципами дослідження є: когнітивний (пізнавальний), принцип об'єктивності, детермінізму (причинності), зокрема технологічного детермінізму, аргументованості, конкретності, системності, комплексності, історизму, універсальності (всебічності). У дисертаційній роботі використано наступні підходи: плюралістичний, системний, герменевтичний, історичний, синергетичний, порівняльний, антропологічний, аксіологічний (ціннісний) та інші підходи.

Дисертаційна робота характеризується цілісністю та методичною послідовністю висвітлення матеріалу, складається з трьох розділів, які знаходяться у логічному взаємозв'язку та комплексно розкривають досліджувану проблематику.

Комплексність дисертаційної роботи засвідчена системним аналізом проблеми демократизації судової системи в Україні, а саме: здійснено наукознавчий вимір демократизації судової системи у джерельному контексті (*підрозділ 1.1*); означено методологічні засади дослідження демократизації судової системи України (*підрозділ 1.2*); сформовано концепт демократизації судової системи України в умовах європейської інтеграції (*підрозділ 1.3*); розглянуто судову владу в Україні як гарант забезпечення демократизму в умовах європейської інтеграції (*підрозділ 2.1*); з'ясовано особливості сучасної демократизації організаційно-функціональних основ судової системи в умовах європейської інтеграції (*підрозділ 2.2*); розкрито феномен доступності правосуддя як первинного принципу дотримання демократичних засад розвитку судової системи (*підрозділ 3.1*); визначено роль громадського контролю у процесах демократизації судової системи України (*підрозділ 3.2*);

обґрунтовано пріоритетні напрямки демократизації судової системи України в умовах європейської інтеграції (*підрозділ 3.3*), що засвідчує умотивованість архітектоніки дисертаційного дослідження на основі звернення до комплексу концептуальних підходів та виокремлення авторської методологічної системи, що сприятиме успішній демократизації судової системи в Україні.

Наукова новизна наукових положень, висновків і рекомендацій, які виносяться на захист, полягає в тому, що дисертаційна робота Назара Ігоровича Гука є однією із перших наукових розвідок демократизація судової системи України в умовах європейської інтеграції. У результаті проведеного дослідження автором сформульовано низку положень та наукових висновків серед яких, на нашу думку, найбільш значущими є наступні.

Доведено, що судова система ґрунтується на чотирьох правових домінантах легітимізації: верховенстві права, поділі влади, незалежності та справедливості суду (суддів). Всі чотири означені засади конкретизуються у принципах організації судової системи і є базисом конструкції різних модусів підзвітності. Правові домінанти характеризуються різною значимістю у певних суспільствах, що обумовлено об'єктивними реаліями їх розвитку та перцепцією соціумом цих засад, тобто на конкретних етапах може надаватися пріоритетність окремим із них. Результатом такого суспільно-історичного розвитку є формування широкого спектру інституцій, які входять у судову систему, втім усі вони повинні організовувати свою діяльність на загальних правових засадах і принципах.

Окреслено чинники належної громадської участі у здійсненні судової влади: широка залученість інститутів громадянського суспільства при формуванні органів судової влади та здійсненні правосуддя; громадський контроль; транспарентність судової системи; інформаційна доступність; інтенсивність зв'язків між системою правосуддя та суспільством як глобальною метасистемою; наявність превентивних засобів впливу суспільства як контрольно-наглядного учасника процесу; тенденційність прогресивно-поступального розвитку судової системи відповідно до

демократичних європейських стандартів функціонування публічної влади.

Запропоновано авторське розуміння правової природи суддівського самоврядування як елемента корпоративної демократії, що полягає у діяльності суддівського співтовариства, його представницьких органів, котра спрямована на забезпечення належного функціонування судової системи, захист професійних прав та інтересів суддів та їх незалежності шляхом участі у вирішенні управлінських питань в межах і порядку, передбачених законом.

Логічно систематизовано напрямки демократизації судової системи України в умовах європейської інтеграції: зміцнення незалежності судової влади; удосконалення процедури відповідальності суддів; налагодження збалансованого взаємодії судовою та іншими між інституціями публічно влади; подолання практичних проблем реального гарантування прав суб'єктів судового процесу; удосконалення системи виконання судових рішень; уніфікація судової практики і вироблення оптимального механізму подолання правових колізій і прогалин; оновлення методів надання судових послугу через систему електронного урядування; доступність публічної інформації, що перебуває у судовому розпорядженні; активізація участі громадськості у здійсненні правосуддя.

На увагу й обговорення заслуговують також ті положення, які, вже будучи відомими правовій науці, але у рецензованій роботі набули вдосконалення та одержали свій подальший розвиток. Загалом репрезентовані автором елементи наукової новизни, що виносяться на захист, є достатніми для такого рівня наукової роботи.

Практичне значення отриманих результатів, викладених у дисертації Н. І. Гука, підтверджується тим, що вони можуть бути використані: в освітній діяльності – у навчальному процесі під час викладання навчальних дисциплін «Теорія та філософія права», «Історія держави і права зарубіжних країн», «Порівняльне конституційне право», «Міжнародне публічне право», «Правова глобалістика», та низки галузевих процесуальних наук, а також підготовки відповідних навчально-методичних

матеріалів; у науково-дослідній сфері – для поглиблення юридико-профільних знань та розвитку успішних наукових розвідок із проблем демократизації судової системи в Україні в умовах європейської інтеграції; у правотворчій діяльності – як теоретико-правове підґрунтя демократизації судової системи в Україні, врегулювання її законодавчого закріплення й забезпечення відповідними нормативно-правовими актами; у правозастосовній діяльності – для підвищення рівня обізнаності та правосвідомості правозастосовних суб'єктів щодо визначальних тенденцій демократизації судової системи в Україні, вироблення юридичної (зокрема судової) та суспільної практики.

Апробація результатів дослідження. Основні положення та результати опубліковано дисертаційного дослідження висвітлено в 13 наукових публікаціях, з них 3 – у наукових фахових виданнях України, що включені до міжнародних наукометричних баз даних, 10 – у збірниках тез наукових конференцій, які констатують апробацію результатів дисертації.

Оцінка змісту дисертації. Виходячи з поставленої мети і завдань, дисертація складається з анотації українською та англійською мовами, переліку умовних позначень, вступу, трьох розділів, які містять вісім підрозділів, висновків, списку використаних джерел (317 найменувань) та додатку (списку публікацій здобувача за темою дисертації). Загальний обсяг дисертації – 233 сторінки, з яких основний текст – 183 сторінки, додатки – 5 сторінок.

Поряд із низкою успішних напрацювань авторки, в дисертації міститься низка дискусійних положень, які вимагають додаткових пояснень. Зокрема:

1. Потребує розширеного пояснення позиція дисертанта щодо можливості подання адвокатам безпечеліційного права звертатися до Вищої ради правосуддя із скаргою стосовно щодо неправосудних рішення суддів, які не застосували наявні норми законодавства або неправильно їх тлумачили. Вказана пропозиція, на нашу думку, може викликати кілька

серйозних аргументів проти. По-перше, введення безапеляційного права адвокатів може породжувати ризик тиску на суддів чи неправомірних втручань у суддівську незалежність, що може вплинути на свободу суддів у виносі рішень та створити загрозу для їхньої об'єктивності. По-друге, адвокати можуть не завжди мати глибокі та достатні знання у всіх правових сферах, окрім того таке введення може порушити принцип законності, оскільки скарги адвокатів можуть базуватися на їхньому власному розумінні чи тлумаченні закону, що може відрізнитися від поглядів інших фахівців.. По-третє, безапеляційне право адвокатів може спричинити значний обсяг роботи для Вищої ради правосуддя та призвести до перевантаження системи, затримок у вирішенні питань та можливого погіршення якості розгляду справ. І останнє, запровадження такого права може викликати загрозу, що судді, остерігаючись можливих скарг, будуть ухилятися від важких, дискусійних чи резонансних рішень, що може вплинути на надійність судової системи.

2. Позиція про усунення від формування Вищої ради правосуддя Президента України та Верховної Ради України і визначення цього органу як всенародного виборного органу має свої позитивні та негативні аспекти. З одного боку дійсно, вказане може зменшити політичний тиск та вплив на судову систему, проте суттєвими є й негативні чинники: якщо ВРП обирається всенародно, то відсутність прямої відповідальності перед конкретними виборцями може створювати ризик корупції чи недієздатності; судова система вимагає специфічних знань, яку можуть надати лише фахівці у галузі права, а участь непрофесійних представників може призвести до неефективності у роботі; виборчий процес – це завжди значні фінансові та організаційні витрати, і тому не завжди доречно проводити його для другорядних органів у системі органів публічної влади; виборчий процес припиняється на час військового стану, тому така пропозиція в сучасних умовах створює загрозу реалізації права доступу до суду.

Отож, позиція дисертанта потребує додаткового мотивування.

Попри викладені зауваження і побажання щодо змісту дисертації, треба зазначити, що дисертант досягнув поставленої наукової мети й впорався з усіма завданнями дослідження. Робота Назара Ігоровича Гука на тему «Демократизація судової системи України в умовах європейської інтеграції» є цілісним та оригінальним дослідженням, а здійснений ним науково-творчий пошук заслуговує на увагу й підтримку наукової спільноти.

Висновок. Дисертаційна робота на тему «Демократизація судової системи України в умовах європейської інтеграції», подана на здобуття наукового ступеня доктора філософії з галузі знань 08 Право, за спеціальністю 081 Право, відповідає вимогам Наказу Міністерства освіти і науки України № 40 від 12 січня 2017 р. «Про затвердження Вимог до оформлення дисертацій (із змінами, внесеними згідно з Наказом Міністерства освіти і науки України № 759 від 31 травня 2019 р., Постанови Кабінету Міністрів України № 44 від 12 січня 2022 р. «Про затвердження Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії» (із змінами, внесеними згідно з Постановою Кабінету Міністрів України № 31 від 341 від 21 березня 2022 р.), а її автор – Назар Ігорович Гук, заслуговує на присудження наукового ступеня доктора філософії з галузі знань 08 «Право» за спеціальністю 081 «Право».

Рецензент:

докторка юридичних наук, професорка
професорка кафедри адміністративного
інформаційного права
Національного університету
«Львівська Політехніка»

Ірина ХОМИШИН

Підпис засвідчую:
Вчений секретар
Національного університету
«Львівська політехніка»



Роман БРИЛИНСЬКИЙ